

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 11 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Donato Šerno (pranešėjas) ir Dalios Vasarienės (kolegijos pirmininkė),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo (duomenys neskelbtini), patikslintą ieškinį atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, ir (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybei dėl diskriminacijos ir neturtinės žalos atlyginimo priteisimo, trečiasis asmuo (duomenys neskelbtini), institucija, teikianti išvadą byloje, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacine byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių savivaldybės ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – ir Tarnyba) kompetenciją bei diskriminacijos draudimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovai (duomenys neskelbtini) patikslintu ieškiniu prašė nustatyti, kad atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė ir Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, diskriminavo ieškovus (duomenys neskelbtini) dėl jų turimos negalios, taip pat jų dukterį (duomenys neskelbtini) dėl ryšių su negalia; priteisti solidariai iš atsakovių ieškovams po 30 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą kiekvienam dėl patirtos tiesioginės diskriminacijos negalios bei ryšių su negalia pagrindais.
3. Ieškinyje nurodė, kad (duomenys neskelbtini).
4. Paimdama kūdikį iš vaiko tėvų ir siekdama apriboti tėvų teises auginti vaiką, valstybė ir savivaldybė pažeidė savo pozityviasias pareigas, nes nesuteikė reikiamos pagalbos šeimai ir kiekvienam iš ieškovų individualiai bei jų mažamečiam vaikui, nepagrįstai ėmėsi kraštutinių priemonių, nesiekdamos laiku ir efektyviai išnaudoti visų galimybių ir pozityviosios pareigos padėti, tokiu būdu diskriminavo ieškovus dėl jų negalios.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Kauno apylinkės teismas 2022 m. birželio 6 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies, nustatė, kad atsakovė (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė diskriminavo ieškovę (duomenys neskelbtini) dėl turimos negalios, o jos nepilnametę dukterį (duomenys neskelbtini) – dėl ryšių su negalia; priteisė iš atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės ieškovei (duomenys neskelbtini) ir nepilnamei (duomenys neskelbtini) po 10 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą; priteisė iš atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės ieškovei (duomenys neskelbtini) 244,89 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, kitą ieškinio dalį atmetė; priteisė iš atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės 516,85 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo valstybei.
6. Teismas nustatė, kad ieškovai (duomenys neskelbtini) yra (duomenys neskelbtini), gim (duomenys neskelbtini), tėvai (duomenys neskelbtini) diagnozuotas (duomenys neskelbtini), (duomenys neskelbtini), reikalaujantis dėmesio ar gydymo, jam nustatytas 50 proc. darbingumo lygis. (duomenys neskelbtini) diagnozuotas (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini), (duomenys neskelbtini), ieškovei yra nustatytas 35 proc. darbingumas. Ieškovo vaikui nėra nustatytas neįgalumas. Teismas taip pat nustatė, kad (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės administracijai ir (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centrui apie ieškovės nėštumą buvo žinoma jau nuo (duomenys neskelbtini). (duomenys neskelbtini) ieškovę buvo nutarta išminties tvarka apgyvendinti (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centro laikino apgyvendinimo namuose motinoms ir vaikams, kadangi ji pati viena negebėjo savarankiškai gyventi. (duomenys neskelbtini) (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centras kreipėsi į Tarnybos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyrių informuodamas, kad Centro laikino apgyvendinimo namuose nuo (duomenys neskelbtini) teikiamos socialinės priežiūros paslaugos (duomenys neskelbtini), t. y. ja i (duomenys neskelbtini) teikiama atvejo vadybos paslauga; kadangi ji (duomenys neskelbtini) pagimdė kūdikį, prašoma įvertinti grėsmės vaikui lygį. (duomenys neskelbtini) (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centras informavo Tarnybos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyrių ir (duomenys neskelbtini) administraciją, kad (duomenys neskelbtini) ir jos naujagimėi Pagalbos šeimai centro laikino apgyvendinimo namuose

motinoms ir vaikams paslaugų teikti nėra galimybės.

7. Teismas nurodė, kad ieškovai Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atsakomybę įvelgia dėl įstaigos, galinčios suteikti pagalbą šeimai, galimo nebuvimo, dėl ko ką tik gimęs ieškovų vaikas buvo paimtas iš ieškovių. Byloje nekilo ginčo dėl to, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios vaikas buvo paimtas iš ieškovių, buvo ta, kad ieškovė dėl savo negalios negalėjo savarankiškai pasirūpinti naujagimi. Tuo metu buvo ieškoma įstaigų, galinčių teikti paslaugas ieškovei su vaiku 24 valandas per parą, tačiau tokių įstaigų rasti nepavyko, o tai iš esmės ir lėmė vaiko paėmimą iš ieškovių. Teismas nurodė, kad ieškovė kartu su kūdikiu iš gimdymo įstaigos buvo parvežta atgal į savo buvusią paslaugų teikimo vietą – (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centro laikino apgyvendinimo namus, todėl visų pirma (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės funkcija buvo priemonių įskaitant ir kompleksinės pagalbos teikimą, įgalinančių suteikti neigiamai ieškovei ((duomenys neskelbtini) gyventojai) pagalbą, ieškojimas. Teismas nustatė, kad duomenų, jog (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė išnaudojo visas galimas pagalbos priemones ieškovei, nėra, buvo apsiribota aplinkybių, kad nėra specializuotų įstaigų, galinčių pasirūpinti 24 val. pagalbos neigiamai ieškovei su jos vaiku teikimu, nustatymu. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ieškovių situacija tapo žinoma tik (duomenys neskelbtini), t. y. po vaiko paėmimo praėjus daugiau nei pusei metų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendindama jai įstatyme nustatytus tikslus, buvo ir šiuo metu socialinių paslaugų teikimą reguliuojančiuose teisės aktuose yra nustačiusi pakankamas neigiamų tėvų ir jų vaikų apsaugai reikalingas būtinąsias paslaugas. Teismas, įvertinęs nustatytas aplinkybes, nusprendė, kad tai, jog po vaiko gimimo buvo ieškoma įstaiga, galinti neigiamai ieškovei ir jos nepilnamečiam vaikui užtikrinti reikiamą pagalbą, tačiau tokia įstaiga nebuvo rasta, nepatvirtina Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos netinkamo pareigų vykdymo, todėl nėra pagrindo spręsti, kad ši atsakovė diskriminavo ieškovus dėl jų negalios ar ryšių su negalia, – ši ieškinio dalis atmesta.
8. Teismas taip pat nurodė, kad nepilnametė (duomenys neskelbtini) buvo paimta iš motinos ne dėl nuo jos valios priklausančių priežasčių, o dėl vaikui kilusios grėsmės, kurią lėmė motinos neigiamas ir iš to kylantis negalėjimas savarankiškai pasirūpinti kūdikiu. Tarmyba, gavusi informaciją, kad ieškovė, pagimdžiusi dukterį, yra nepajėgi ja pasirūpinti, veikė pagal jai nustatytą kompetenciją, siekdama visų pirma užtikrinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą. Sprendimas paimti vaiką buvo pagrįstas jo saugumo ir jo interesų užtikrinimo principu. Valstybės vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atlikusi dėl to tyrimą, nenustatė jokių Tarmybos veiklos pažeidimų. Neigiamai ieškovei grįžus iš gimdymo namų į savo prieš tai buvusią gyvenamąją vietą (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centro laikino apgyvendinimo namus, dėl turimos negalios be pagalbos negalint rūpintis vaiku ir neatsiradus asmenų, norinčių padėti ieškovei auginti vaiką, ir neradus įstaigų, galinčių padėti ieškovei auginti vaiką, dėl kilusios grėsmės turėjo būti sprendžiamas klausimas dėl vaiko paėmimo. (duomenys neskelbtini) buvo paimta iš ieškovių, įvertinus tuo metu egzistavusias realias grėsmes ir buvusį grėsmės vaikui lygį. Teismas nurodė aplinkybių pagrindu konstatavo, kad daryti išvados, jog Tarmyba, veikdama pagal jai priskirtą kompetenciją, diskriminavo ieškovus dėl negalios ir (ar) ryšių su negalia, nėra pagrindo.
9. Teismo vertinimu, tuo pačiu metu grėsmės vaikui lygio nustatymą ir vėlesnį jo paėmimą iš motinos lėmė tai, kad (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė, kaip tai įtvirtina Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 13 straipsnis, neužtikrino (neorganizavo) tinkamų socialinių paslaugų teikimo neigiamai ieškovei ir jos vaikui. Teismo vertinimu, jei tokios galimybės ieškovei būtų buvusios sudarytos, tikėtina, kad būtų buvusios pašalintos priežastys, lėmusios vaiko paėmimą, ir ieškovė su jai teikiama pagalba būtų galėjusi auginti vaiką. Aplinkybės, kad neigiamai ieškovei laukiasi, paaiškėjo dar (duomenys neskelbtini) ir nuo šių aplinkybių paaiškėjimo su ieškove buvo intensyviai ir kryptingai dirbama, siekiant užtikrinti jos motyvuotą sprendimą, kad ieškovė, gimusi vaikui, savarankiškai ar su teikiama jai reikalinga pagalba galėtų rūpintis vaiku. Duomenų apie tai, kaip bus sprendžiama situacija vaikui gimus, t. y. kur bus apgyvendinta ieškovė ir kokia pagalba jai bus teikiama, byloje nėra. (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė, žinodama apie šią situaciją, tačiau atidėliodama būtinus sprendimus, pažeidė bendrąją rūpestingumo pareigą, aplaidžiai įgyvendino jai Socialinių paslaugų įstatymo 13 straipsnyje nustatytas pareigas, susijusias su socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimu planuojant ir organizuojant socialines paslaugas. Būtent tai iš esmės ir nulėmė vėlesnį vaiko paėmimą, nes (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centras pagal savo kompetenciją formaliai nebegalėjo neigiamai motinai, pagimdžiusiai vaiką, užtikrinti reikalingų nuolatinių intensyvių pagalbos paslaugų, o kitų įstaigų, galinčių užtikrinti tokią pagalbą ieškovei, neatsirado. Vėlesni intensyvūs atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės veiksmai, dirbant jau su abiem tėvais, apgyvendinant juos (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centro laikino apgyvendinimo namuose, bandant padėti tėvams susigrąžinti vaiką į šeimą, nebuvo sėkmingi dėl su tėvais ir vaiku susijusių priežasčių, ir tai nesudarė galimybių išspręsti susidariusią situaciją. Tokie atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės veiksmai, kai ieškovei nebuvo suteikta būtina intensyvi pagalba ir dėl ko vaikas, neigiamai ieškovei po gimdymo tik grįžus į laikino apgyvendinimo namus, iš esmės tik dėl ieškovių turimos negalios ir iš to kylančių galimybių pasirūpinti vaiku nebuvimo nedelsiant buvo paimtas, teismo vertinimu, atitinka diskriminavimo dėl turimos negalios ir ryšių su negalia požymius, dėl to (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybei kyla civilinė atsakomybė.
10. Teismas nurodė, kad ieškovas negalėjo būti diskriminuojamas dėl jo negalios laikotarpio (duomenys neskelbtini) paėmimo dienos ((duomenys neskelbtini)) iki (duomenys neskelbtini), nes šiuo laikotarpiu ieškovui neigiamas nebuvo nustatytas, todėl ši ieškinio dalis atmesta. Teismas nustatė, kad ieškovui 50 proc. darbingumas buvo nustatytas nuo (duomenys neskelbtini), tačiau byloje nėra duomenų, kad (duomenys neskelbtini) būtų diskriminuojamas dėl negalios ir nuo (duomenys neskelbtini).
11. Teismas nustatė, kad ieškovė dėl veiksmų, susijusių su vaiko iš jos paėmimu, patyrė didelius emocinius išgyvenimus, įtampą bei nerimą. Vaikas iš ieškovių paimtas vos kelios dienos po gimdymo, ieškovė dėl to neteko galimybės maitinti vaiką savo pienu. Ieškovei ilgą laiką buvo teikiama psichologinė pagalba, buvo sutrikusios jos svarbiausios fiziologinės – valgymo ir miegojimo – funkcijos, atsirado galvos skausmai. Paėmus vaiką ieškovei esmingai sumažėjo bendravimo galimybės su vaiku, buvo pažeistas ir jos orumas, nes ji suprato, kad vaikas iš jos buvo paimtas dėl jos negalios. Teismas nustatė, kad didelius dvasinius išgyvenimus patyrė ir vaikas, kuris nebebuvo maitinamas motinos pienu, tarp jo ir tėvų nesusiformavo fiziologinis kontaktas ir ryšys. Teismo vertinimu, šios nustatytos faktinės aplinkybės, turinčios reikšmės neturtinės žalos dydžiui nustatyti, leidžia spręsti, kad iš atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės ieškovei (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini) turi būti priteista po 10 000 Eur.
12. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės apeliacinį skundą, 2022 m. gruodžio 29 d. sprendimu Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimą iš dalies panaikino ir priėmė naują sprendimą – ieškinį tenkinti iš dalies. Nustatė, kad atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė ir Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, diskriminavo (duomenys neskelbtini) dėl turimos negalios, o jos nepilnametę dukterį (duomenys neskelbtini) – dėl ryšių su negalia. Priteisė solidariai iš atsakovių (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės ir Lietuvos valstybės, atstovaujamos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, ieškovei (duomenys neskelbtini) 10 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą. Priteisė solidariai iš atsakovių (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės ir Lietuvos valstybės, atstovaujamos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, nepilnametei (duomenys neskelbtini), atstovaujamai tėvų (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini), 10 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą. Pakeitė Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimo rezoliucinę dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo. Kitą Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimo dalį paliko nepakeistą.
13. Kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė netinkamai įgyvendino Socialinių paslaugų įstatymo 13 straipsnyje jai priskirtas pareigas, susijusias su socialinių paslaugų planavimo, organizavimo ir teikimo užtikrinimu.
14. Kolegija taip pat pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, jog Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendindama jai įstatyme nustatytus tikslus (Socialinės apsaugos įstatymo 11 straipsnis), buvo ir šiuo metu yra socialinių paslaugų teikimą reguliuojančiuose teisės aktuose nustačiusi pakankamas neigiamų tėvų ir jų vaikų apsaugai būtinas socialines paslaugas, sudarančias prielaidas neigiamai motinai pačiai

auginti savo vaiką.

15. Kita vertus, dėl Lietuvos valstybės, atstovaujamos Tarybos, civilinės atsakomybės kolegija nurodė, kad institucijos, sprendžiamos įvairius su tėvų valdžios įgyvendinimu susijusius klausimus, turi keistis tarpusavyje turima informacija, veikti išvien ir intis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrinta tėvų ir vaikų teisė į šeimos gyvenimo gerbimą. Kolegija nustatė, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus Mobiliosios komandos (duomenys neskelbtini) Rekomendacijose Nr. 4TSD-1897 nurodomi šie šeimos saugumo veiksniai – (duomenys neskelbtini) tėvai turi aukštą motyvaciją susigrąžinti dukterį, abu tėvai vaiką myli, šeima turi būstą. Rekomendacijų 9 punkte šeimos rizikos veiksniais įvardijama (duomenys neskelbtini) fizinė ir psichikos negalia, tai, kad (duomenys neskelbtini) nedirba, praėityje buvę vaiko tėvų tarpusavio nesutarimai. Nepaisant nustatytų šeimos saugumo ir rizikos veiksnių, tarp Tarnybos pateiktų rekomendacijų atvejo vadybininkui dėl tolesnio darbo su šeima nėra rekomenduojama organizuoti kompleksinių socialinių paslaugų ieškovo šeimai teikimą, siekiant sudaryti sąlygas neigiamai motinai auginti vaiką biologinėje šeimoje. 2019 m. rugpjūčio 1 d. atvejo vadybos posėdyje, kuriame buvo sprendžiama dėl paslaugų teikimo ieškovei ir jos vaikui, Tarnybos atstovas nekėlė klausimo dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pažeidimo bei diskriminacijos negalios ir ryšių su negalia pagrindu prevencijos. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Tarnyba į bylą nėra pateikusi objektyvių duomenų, patvirtinančių, jog ji atliko visus galimus aktyvius veiksmus tarpinstitucinio bendradarbiavimo srityje, turėdama tikslą užtikrinti vaiko teisę augti biologinėje šeimoje. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokiu savo neveikimu Tarnyba neužtikrino geriausių mažamečio vaiko (duomenys neskelbtini) interesų ir kaip valdžios institucija pažeidė bendrąją rūpestingumo pareigą. Teisėjų kolegija nustatė, kad vaiko atskyrimo pagrindu buvo nurodoma būtent (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini) fizinės ir psichinės negalios. Teisėjų kolegija nusprendė, kad yra pagrindas konstatuoti netiesioginės diskriminacijos faktą – ieškovė buvo diskriminuojama dėl savo neįgalumo, o jai gimęs vaikas – dėl ryšių su negalia.
16. Teisėjų kolegija nusprendė, kad nagrinėjamu atveju yra pagrindas konstatuoti buvus atsakovių objektyvų bendrininkavimą. Kiekvienos iš atsakovių veiksmai buvo būtinoji žalos atsiradimo priežastis, t. y. atsakovė (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė nesuteikė ieškovo šeimai reikiamų paslaugų pritaikant sąlygas (duomenys neskelbtini) pačiai auginti gimusį vaiką, o atsakovė valstybė, atstovaujama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, priėmė neteisėną sprendimą dėl vaiko globos. Šiuo atveju abiejų atsakovių neteisėtais veiksmais buvo pažeistas ieškovo interesas išsaugoti biologinę šeimą. Teisėjų kolegijos vertinimu, nesant galimybės nustatyti, kuri žalos dalis priskirtina konkrečiai atsakovei, yra pagrindas pripažinti atsakovių solidariąją atsakomybę. Teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo nustatytam neturtinės žalos dydžiui – 10 000 Eur.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

17. Kasaciniu skundu atsakovė Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 29 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 17.1. Ieškovo patirta diskriminacija kildinama iš specializuotų paslaugų ir pagalbos nesuteikimo negalią turintiems tėvams. Socialinių paslaugų teikimas nėra priskirtas Tarnybos ir (ar) jos teritorinių skyrių kompetencijai. Būtent savivaldybės laiku neatlikti ar nepakankamai atlikti veiksmai sukėlė priežastinį ryšį ir nulėmė tolimesnius būtinus, teisės aktuose nustatytus Tarnybos veiksmus: sprendimą paimti vaiką iš motinos (duomenys neskelbtini) dėl tiesioginio ir realaus pavojaus naujagimiui, laikinosios globos nustatymo vaikui inicijavimą, kreipimąsi į teismą dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų.
- 17.2. Tarnyba nesutinka su apeliacinės instancijos teismo jai priskirta atsakomybe dėl netinkamo bendradarbiavimo su kitomis valstybės institucijomis. Mobiliosios komandos specialistai rekomendavo psichologo konsultacijas, socialinio darbuotojo konsultacijas, naujagimių priežiūros kursus, lankyti tėvystės įgūdžių grupę, tęsti bendradarbiavimą su specialistais, lankytis socialinio darbuotojo konsultacijose. Nors Mobiliosios komandos specialistai neįvardijo žodžio „kompleksinės“ paslaugos, tačiau jų rekomenduotos paslaugos patenka į kompleksinių paslaugų šeimoms sąvokos apibrėžimą. Šios rekomendacijos buvo pateiktos ir atvejo vadybininkui, perkeltos į pagalbos šeimai planą ir ieškovo įgyvendinamos.
- 17.3. Tarnybos tikslas yra vaiko teisių ir jo interesų apsauga, todėl Tarnybos skyrius (duomenys neskelbtini) rajone pirmiausiai pasirūpino vaiku, jo saugumu, pašalinamas tiesioginį pavojų naujagimio sveikatai ar gyvybei. Tarnybos atstovas negalėjo, nes objektyviai neturėjo pagrindo teikti siūlomą grąžinti vaiką tėvams, nesant pagalbos (už kurią atsakinga savivaldybė) užtikrinti gyvybiškai svarbių gimusio kūdikio poreikių. Apeliacinės instancijos teismas nenurodė, ką turėjo ir (ar) galėjo dar Tarnybos skyrius atlikti ar ką atliko neteisėnai, nedetalizavo neteisėtų Tarnybos veiksmų. Sprendimas paimti vaiką iš šeimos buvo priimtas ne dėl jo motinos neįgalumo, o dėl kilusios grėsmės vaiko gyvybei ir saugumui.
- 17.4. Kauno apylinkės teismas 2019 m. rugpjūčio 7 d. nutartimi išdavė teismo leidimą paimti (duomenys neskelbtini) iš jos motinos, nes nustatė, kad iškilo pavojus vaiko saugumui, fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi, jo sveikatai, ir konstatavo, kad egzistavo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.254 straipsnyje įtvirtintas pagrindas paimti nepilnamečį vaiką iš jo motinos. Teismo leidimas paimti vaiką yra Tarnybos sprendimo teisėtumą patvirtinanti priemonė. Teismo nutartis įsiteisėjusi, skundžiama nebuvo.
18. Atsakovė Lietuvos valstybė, atstovaujama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, pateikė prisidėjimą prie kasacinio skundo, kuriuo prašo Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 29 d. sprendimą panaikinti ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimą.
19. Atsakovė (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 29 d. sprendimą palikti nepakeistą ir kasacinį skundą atmesti kaip nepagrįstą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 19.1. Socialinių paslaugų teikimas yra priskirtas savivaldos institucijų kompetencijai, tačiau Tarnyba pagal kompetenciją taip pat teikia pagalbą šeimai. Organizuodama pagalbą šeimai Tarnyba turėjo pareigą įvertinti šeimos poreikius, teikti pagalbą ir rekomendacijas, o nuo Tarnybos Mobiliosios komandos veiksmų priklausė pagalbos šeimai efektyvumas. Mobiliosios komandos rekomendacijose nėra nurodoma organizuoti kompleksinių socialinių paslaugų ieškovo šeimai teikimą, siekiant sudaryti sąlygas neigiamai motinai auginti vaiką biologinėje šeimoje.
- 19.2. Tarnyba turėjo aiškiai įvardyti, kad siekiant, jog vaikas nebūtų paimtas iš šeimos, savivaldybės institucijos pagal galiojantį reglamentavimą intūs aktyvių veiksmų dėl paslaugų šeimai teikimo, tačiau buvo tik konstatuota, kad „dėl mamos sveikatos būklės bus nustatytas II antras grėsmės lygis ir ieškomas įstatyminis atstovas“. Tarnybos neteisėti veiksmai pasireiškė neteikiant prioriteto vaiko poreikiui augti šeimoje, tokiu būdu netinkamai sprendžiant vaiko globos klausimą.
20. Ieškovei atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 20.1. Tarnyba neveikė prevenciškai ir aktyviai, kad užtikrintų nepilnamečio vaiko teises ir interesus, t. y. kad vaikas galėtų augti biologinėje šeimoje ir nebūtų diskriminuojamas dėl ryšių su negalia, taip pat aktyviais veiksmais siekė atskirti vaiką nuo šeimos dėl motinos

turimos negalios ir tėvo tariamai netinkamų socialinių įgūdžių, neteikė jokių kompleksinių ir prevencinių paslaugų, jų neidentifikavo ir nerekomendavo savivaldybei. Taryba iš esmės nevertino situacijos ir jos neindividualizavo, veikė formaliai ir nekvalifikuotai, neatpažino diskriminacijos, ne tik neužkirto jai kelio, bet pati savo veiksmais prisidėjo prie diskriminacijos dėl negalios. Tiek ieškinyje teismui dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų, tiek atvejo vadybos dokumentuose akcentuojama motinos negalia kaip pagrindas atskirti vaiką nuo motinos.

- 20.2. Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos 4 straipsnis reikalauja užtikrinti, kad valstybės valdžios institucijos ir įstaigos veiktų pagal Konvencijos nuostatas, imtusi visų atitinkamų priemonių, skirtų bet kokio asmens, organizacijos ar privačių įmonių taikomai diskriminacijai dėl neįgalumo pašalinti. Atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybė ir Lietuvos valstybė, atstovaujama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (duomenys neskelbtini) rajone, nevykdė joms, kaip valstybei ir savivaldybei atstovaujančioms valdžios institucijoms, priskirtos pozityviosios pareigos užtikrinti negalią turinčių asmenų galimybę savarankiškai gyventi visuomenėje, suteikiant reikalingą individualius poreikius atitinkančią pagalbą neįgaliajai ieškovei (duomenys neskelbtini) bei jai gimusiam kūdikiui.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl Tarnybos ir savivaldybės kompetencijos vaiko teisių apsaugos ir pagalbos šeimai srityse bei diskriminacijos draudimo

21. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Pagal šio straipsnio 2 dalį, valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Konvencijos 14 straipsnis nustato, kad naudojimąsi Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis, *inter alia* (be kita ko), teise į privataus gyvenimo gerbimą, turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso.
22. Teisę į privatų ir šeimos gyvenimą užtikrina ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 7 straipsnis, o Chartijos 9 straipsnis įtvirtina teisę tuoktis ir kurti šeimą, įgyvendinamą pagal nacionalinius teisės aktus. Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.
23. Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos 23 straipsnyje nustatyta, kad valstybės, šios konvencijos šalys, imasi veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad pašalintų neįgalųjų diskriminavimą visais klausimais, susijusiais su santuoka, šeima, tėvyste (motinyste) ir asmeniniais santykiais, lygiai su kitais asmenimis, siekdamas užtikrinti, kad: a) būtų pripažinta visų neįgalųjų, kurie yra sukačę santuokinių amžių, teisė susituokti ir sukurti šeimą esant laisvam ir visiškam asmenų, kurie ketina susituokti, sutikimui; b) būtų pripažintos neįgalųjų teisės laisvai ir atsakingai priimti sprendimus dėl savo vaikų skaičiaus ir jų gimimo laikotarpių, taip pat teisė gauti informaciją pagal amžių, teisę į švietimą reprodukcijos ir šeimos planavimo klausimais ir būtų suteiktos priemonės, kurios leistų jiems pasinaudoti šiomis teisėmis; c) neįgalieji, įskaitant vaikus, lygiai su kitais asmenimis išsaugotų savo vaisingumą. Valstybės, šios konvencijos šalys, užtikrina, kad vaikas nebūtų atskirtas nuo savo tėvų prieš jų valią, išskyrus atvejus, kai kompetentingos institucijos, kurių sprendimus gali peržiūrėti teismas, pagal galiojančius įstatymus ir procedūras nusprendžia, kad toks atskyrimas yra būtinas dėl vaiko interesų. Vaikas jokia būdu negali būti atskirtas nuo tėvų dėl savo neįgalumo arba dėl vieno ar abiejų tėvų neįgalumo (Neįgalųjų teisių konvencijos 23 straipsnio 4 dalis).
24. Lietuvos Respublikos Konstitucijai taip pat garantuoja teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą (22 straipsnis), įtvirtina diskriminacijos draudimą (29 straipsnis), nustato valstybės pareigą saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę (38 straipsnis). Lygionis galimybėmis pripažįstama tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 4 dalis).
25. Lygių galimybių įstatymas diskriminaciją aiškina kaip tiesioginę ir netiesioginę, priekabiavimą, nurodymą diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 punktas). Šio įstatymo 5 straipsnis įtvirtina valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigą įgyvendinti lygias galimybes, o pagal įstatymo 13 straipsnį, asmuo, patyręs diskriminaciją lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą įstatymų nustatyta tvarka.
26. Taigi diskriminacijos draudimas yra fundamentalus teisinės valstybės principas. Pareiga nediskriminuoti taikoma visoms valstybės ir savivaldybės institucijoms – valstybės ir savivaldybės institucijos, veikdamos pagal savo kompetencijos ribas, turi pareigą užtikrinti, kad asmenys nebūtų diskriminuojami; užtikrindamos žmogaus teises valstybės ir savivaldybės institucijos veikia aktyviai ir prevenciškai, siekdamas bendro tikslo bendradarbiauja tarpusavyje. Šie principai taikomi, be kita ko, ir sprendžiant įvairius su tėvų valdžios apribojimu susijusius klausimus – pagalbos šeimai srityje veikiančios institucijos, vykdydamos savo pareigas, užtikrina, kad šeima nepatirtų diskriminacijos dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.
27. Nagrinėjamu atveju ieškovei teigia diskriminaciją patyrę dėl to, kad jiems nebuvo suteiktos būtinos socialinės paslaugos, o tai, ieškovų vertinimu, nulėmė jų dukters (duomenys neskelbtini) atskyrimą nuo jų, tėvų. Bylą nagrinėję teismai skirtingai vertino Tarnybos veiksmus – pirmosios instancijos teismo vertinimu, nėra pagrindo išvada, kad Tarnyba diskriminavo ieškovus, nes ieškovams nesuteiktų socialinių paslaugų teikimas neįeina į Tarnybos kompetenciją, tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas konstatavo neapiekiamą Tarnybos bendradarbiavimą su savivaldybe ir nustatė, kad Tarnyba diskriminavo ieškovę (duomenys neskelbtini) bei jos dukterį. Siekiant įvertinti, ar Tarnyba diskriminavo ieškovę (duomenys neskelbtini) bei jos dukterį (duomenys neskelbtini) dėl negalios, vertintina Tarnybos kompetencija ir jos atlikti veiksmai teikiant pagalbą šeimai bei sprendžiant vaiko atskyrimo nuo tėvų klausimą.
28. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas įtvirtina pagrindinius vaiko teisių apsaugos principus, detalizuoja tiek Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, tiek savivaldybės kompetenciją vaiko teisių apsaugos srityje.

29. Remiantis Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 33 straipsnio 1 dalimi, pagrindinis visuomenės institutas, kuriame vaikas gyvena ir kuris užtikrina vaiko apsaugą ir vystymąsi, yra vaiko biologinė šeima. Įstatymo 33 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad vaikas turi teisę augti savo biologinėje šeimoje – ten jam geriausia, nepaisant galimų trumpalaikių ar net ilgalaikių socialinių ir kitų biologinės šeimos problemų.
30. Atsiradus vaiko funkcionavimo ir socialinės aplinkos rizikos veiksniams bei rizikos veiksniams, susijusiems su vaiko tėvais ir jų santykiais su vaiku, kuriuos, siekiant išvengti realaus pavojaus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei, įmanoma pašalinti kitomis priemonėmis negu paimant vaiką iš šeimos, prioritetas teikiamas vaiko išsaugojimui šeimoje, teikiant vaikui ir jo tėvams šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka prevencinę ir (ar) kompleksinę pagalbą (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 33 straipsnio 5 dalis). Tik nepavykus prevencinėms ir (ar) kompleksinėms pagalbos paslaugomis ir priemonėmis išsaugoti vaiko jo biologinėje šeimoje, vaikas paimamas iš jos, nustatant jam laikinąją globą (rūpybą), o jeigu ir tai neperspektyvu, vaikui nustatoma nuolatinė globa (rūpyba) arba jis įvaikinamas (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 33 straipsnio 6 dalis).
31. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo taryba, įgyvendindama vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose bei dalyvaudama formuojant valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje, pati ar per struktūrinius padalinius: gina ir užtikrina vaiko teises ir atstovauja vaiko teisėms ir teisėtiems interesams savivaldybių teritorijose visą parą; renka informaciją apie vaiko teisių apsaugos būklę savivaldybėse ir teikia metodinę pagalbą bei siūlymus savivaldybės institucijoms ir įstaigoms dėl vaiko teisių apsaugos įgyvendinimo tobulinimo; CK nustatytais atvejais ir tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus teisme, dalyvauja teismo posėdžiuose ir pateikia teismui išvadą, atstovauja vaiko interesams; bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis vaiko teisių apsaugos užtikrinimo klausimais (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 2, 9, 14, 17 punktai).
32. Savivaldybės institucijų ir įstaigų įgaliojimus vaiko teisių apsaugos srityje nustato Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 52 straipsnis, kuriame, be kita ko, įtvirtinta, kad savivaldybės institucijos ir įstaigos organizuoja ir finansuoja socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) ir kitų reikalingų paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą ir kompleksiskumą, teikdamos prioritetą paslaugų teikimui bendruomenėje; dalyvauja įgyvendinant valstybinės vaiko teisių apsaugos funkcijas ir bendradarbiauja su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo taryba ar jos įgaliojais teritoriniais skyriais, kitomis valstybės ir kitų savivaldybių institucijomis bei įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis vaiko teisių apsaugos srityje; užtikrina vaikui ir šeimai pirmą informacinę, konsultacinę pagalbą, organizuoja socialinių paslaugų ir kitos pagalbos teikimą šeimai, užtikrina, kad socialinių paslaugų įstaigų ar kitų įstaigų, kurioms savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimai tam tikroje savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje, vadovai laiku paskirtų atvejo vadybininkus ir pagal poreikį – kitus atvejo vadybos specialistus, rūpinasi pagalbos planuose nustatytų priemonių ir paslaugų suteikimu (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 52 straipsnio 1 dalies 1, 3, 4 punktai). Be kita ko, savivaldybė atsako už prevencinės, kompleksiskai teikiamos ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir šeimai užtikrinimą, organizuodama ir koordinuodama bendrą socialinės paramos teikimą, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų, teisėsaugos ir kitų institucijų, seniūnijų darbą su vaikais ir šeimomis (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnio 2 dalis).
33. Taigi, pagal nurodytą reglamentavimą tiek savivaldybė, tiek Taryba turi pareigą teikti pagalbą šeimai ir užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą. Vis dėlto, nors veikia siekdamas bendro tikslo užtikrinti vaiko teises, savivaldybė ir Taryba turi atskirą kompetenciją (funkcijas) – esminė savivaldybės funkcija vaiko teisių apsaugos srityje yra socialinių paslaugų šeimai užtikrinimas ir koordinavimas, tuo tarpu Tarybos kompetencija yra orientuota visų pirma į individualų vaiko poreikių vertinimą ir jo teisių apsaugą. Atitinkamai tais atvejais, kai savivaldybė neteikia socialinių paslaugų, kurios yra būtinos siekiant užtikrinti vaiko augimą biologinėje šeimoje, Taryba turi atkreipti savivaldybės dėmesį į susiklosčiusią situaciją, rekomenduoti stiprinti socialinių paslaugų teikimo kokybę, bendradarbiauti su savivaldybe siekiant užtikrinti efektyvią pagalbą šeimai, tačiau Taryba taip pat įvertina, ar vaiko augimas biologinėje šeimoje, kuriai neteikiamos būtinos socialinės paslaugos, atitinka vaiko interesus, nekelia pavojaus vaiko saugumui.
34. Tais atvejais, kai tėvai (tėvas ar motina) negyvena kartu su vaiku dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių (dėl ligos ir pan.) ir reikia nuspręsti, kur turi gyventi vaikas, teismas gali nuspręsti atskirti vaiką nuo tėvų (tėvo ar motinos). Jei nepalankios aplinkybės susiklosto vienam iš tėvų, o kitas gali gyventi kartu su vaiku ir auklėti jį, vaikas atskiriamas tik nuo to iš tėvų (CK 3.179 straipsnio 1 dalis). Atskirtam nuo tėvų vaikui išsaugomos visos asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos, pagrįstos giminyste (CK 3.179 straipsnio 2 dalis). Atskyrus vaiką nuo tėvų (tėvo ar motinos), tėvai netenka teisės gyventi kartu su vaiku ir reikalauti jį grąžinti iš kitų asmenų. Kitomis teisėmis tėvai gali naudotis tiek, kiek tai įmanoma negyvenant kartu su vaiku (CK 3.179 straipsnio 3 dalis). Vaiko atskyrimas nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinamas išnykus aplinkybėms, dėl kurių vaikas nuo tėvų atskirtas (CK 3.181 straipsnio 1 dalis).
35. Europos Žmogaus Teisių Teismas, plėtodamas praktiką pagal Konvencijos 8 straipsnį, yra nurodęs, kad šeimos išskyrimas yra labai rimto pobūdžio apribojimas; toks žingsnis turi būti pagrįstas pakankamai protingais ir svarbiais motyvais, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Olsson prieš Švediją* (Nr. 1), peticijos Nr. 10465/83). Geriausių vaiko interesų apsvaistymas yra dvejopo pobūdžio: pirma, reikia užtikrinti, kad vaikas augtų sveikoje aplinkoje ir tėvas (motina) negali imtis priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai, raidai, ir, antra, turi būti užtikrintas vaiko ryšių su šeima palaikymas (išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėjo ypatingas šeimos netinkamumas), nes šių ryšių suvaržymas reiškia vaiko atskyrimą nuo jo šaknų (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje *Pontes prieš Portugaliją*, peticijos Nr. 19554/09).
36. Ribodamos tėvystės teises, nacionalinės valdžios institucijos turi nustatyti teisingą vaiko ir tėvų interesų pusiausvyrą; pusiausvyros nustatymo procese ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas geriausiems vaiko interesams, kurie gali nusverti tėvų interesus (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimo byloje *T. P. ir K. M. prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 28945/95, par. 71; 2016 m. kovo 29 d. sprendimo byloje *Kocherov ir Sergeyeva prieš Rusiją*, peticijos Nr. 16899/13, par. 93–95; 2018 m. spalio 30 d. sprendimo *S. S. prieš Slovėniją*, peticijos Nr. 40938/16, par. 83; kt.). Vien faktas, kad vaikas gali būti atiduotas į jo auklėjimui palankesnę aplinką, pats savaime nepateisina priverstinės priemonės – vaiko paėmimo iš biologinių tėvų globos – taikymo; turi egzistuoti kitos aplinkybės, rodančios tokio įsikišimo būtinumą (žr. cituoto sprendimo byloje *S. S. prieš Slovėniją* par. 84; 2015 m. spalio 13 d. sprendimo byloje *S. H. prieš Italiją*, peticijos Nr. 52557/14, par. 56; ir sprendimo byloje *K. ir T. prieš Suomiją*, peticijos Nr. 25702/94, par. 173). Be kita ko, valdžios institucijų vaidmuo socialinės rūpybos srityje būtent ir yra padėti sunkumų patiriantiems asmenims, teikti jiems patarimus, kaip bendrauti su socialinės rūpybos institucijomis, ir patarti, kaip įveikti sunkumus. Pažeidžiamų asmenų atveju valdžios institucijos turi parodyti ypatingą budrumą ir užtikrinti didesnę apsaugą (žr. cituoto sprendimo byloje *S. S. prieš Slovėniją* par. 84; taip pat sprendimo byloje *S. H. prieš Italiją*, par. 54 ir kt.).
37. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra pripažinęs, kad vien psichinės ligos diagnozės buvimas nėra pakankamas pagrindas riboti tėvų teises; svarbu tai, kokią įtaką liga daro tėvų galimybėms įgyvendinti tėvų valdžią (žr., pvz., cituotus 2016 m. kovo 29 d. sprendimą byloje *Kocherov ir Sergeyeva prieš Rusiją*, peticijos Nr. 16899/13; 2018 m. spalio 30 d. sprendimą byloje *S. S. prieš Slovėniją*, peticijos Nr. 40938/16; taip pat 2004 m. liepos 1 d. sprendimą byloje *Couillard Maugery prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 64796/01, ir kt.).
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat pripažįstama, kad valstybei visų pirma kyla pareiga užtikrinti, kad šeimai, kuri pati neįstengia tinkamai pasirūpinti vaikais, būtų suteikta būtina pagalba ir parama, siekiant, kad ji vėl galėtų tinkamai pasirūpinti savo vaikais, o esant reikalui, valstybė vaiką nuo netinkamos priežiūros turi apsaugoti. Valstybės prioritetas siekiant vaiko interesų užtikrinimo – visų pirma teikti pagalbą ir paramą šeimai. Svarbu nustatyti, kas vaikui yra naudingiausia, ir įvertinti, kokią poveikį vienoks arba kitoks sprendimas turės vaikui ne tik šiuo metu, bet ir ateityje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-314-378/2021, 38 punktas; 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-402-378/2022, 32 punktas).
39. Lietuvos teisėje įtvirtintos dvi tėvų valdžios ribojimo formos: vaiko atskyrimas nuo tėvų (CK 3.179 straipsnis) ir tėvų valdžios apribojimas (CK 3.180 straipsnis). Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad vaiko atskyrimas nuo tėvų kaip vaiko teisių ir interesų apsaugos

priemonė taikoma nesant tėvų kaltės, kai tėvai negali vykdyti savo pareigų dėl objektyvių aplinkybių. Vadinasi, tėvų ir vaiko atskyrimas – laikina vaiko teisių ir interesų apsaugos priemonė, taikoma iki tol, kol išnyks aplinkybės, dėl kurių vaikas atskirtas nuo tėvų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-378/2020, 49 punktą). Šio instituto tikslas yra ne nubauti tėvus, o užtikrinti, kad vaikas gyventų tinkamomis sąlygomis ir juo būtų rūpinamasi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-378/2020, 52 pastraipa). Pripažįstama, kad vaiko atskyrimas nuo šeimos galimas tik jei: 1) tai yra nustatyta įstatyme; 2) taikant tokią priemonę yra siekiama teisėtų tikslų; 3) šis atskyrimas yra būtina ir 4) proporcinga priemonė, derinant vaiko teisę augti saugioje aplinkoje ir vaiko teisę būti ugdomam tėvų šeimoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-514-378/2020, 22 punktą).

40. Minėta, apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas, kad Taryba diskriminavo ieškovę (duomenys neskelbtini) bei (duomenys neskelbtini), nurodė, kad su šeima dirbusi Tarybos Mobilioji komanda nepasiūlė ieškovoms teikti kompleksinių paslaugų, be to, teismo vertinimu, Taryba nepakankamai bendradarbiavo su savivaldybe. Byloje nustatyta, kad Mobilioji komanda su ieškovų šeima dirbo nuo (duomenys neskelbtini) iki (duomenys neskelbtini), šiuo laikotarpiu ieškovai (duomenys neskelbtini) apsigyveno kartu. Mobilioji komanda nustatė, kad tėvai turi didelę motyvaciją bendradarbiauti su specialistais, atvyksta į susitikimus, reaguoja į pastebėjimus ir pasiūlymus, nurodo, kad ateityje priims specialistų pagalbą ir patarimus. Mobilioji komanda rekomendavo ieškovų šeimai psichologo konsultacijas, socialinio darbuotojo konsultacijas, naujagimių priežiūros kursus, tėvystės įgūdžių grupę. Bylos duomenimis, atvejo vadyba ieškovų šeimai buvo taikoma nuo (duomenys neskelbtini). Vykdam atvejo vadybą (duomenys neskelbtini) posėdyje dalyvavę specialistai nusprendė, kad šeima nėra pajėgi savarankiškai auginti kūdikį, o (duomenys neskelbtini) Taryba pareiškė ieškinį dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų, nuolatinės globos vaikui nustatymo, globėjo skyrimo, gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo. Taryba (duomenys neskelbtini) kreipėsi į Lietuvos neįgalųjų draugiją bei (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės administraciją, prašydama pateikti informaciją apie galimybę šeimai teikti nuolatinę pagalbą bei priežiūrą, siekiant vaiko grąžinimo į biologinę šeimą. Kauno apylinkės teismas 2021 m. vasario 24 d. nutartimi nusprendė atskirti (duomenys neskelbtini) nuo tėvų (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini).
41. Byloje esantys duomenys patvirtina, kad atvejo vadybos posėdyje, vykusiame (duomenys neskelbtini), socialiniai darbuotojai bei specialistai nurodė, kad šeimai trūksta tėvystės įgūdžių, tėvai menkai geba su vaiku bendrauti, žaisti, tėvams buvo reikalinga pagalba pakeliant, aprenkiant ir nurengiant dukterį, todėl, specialistų manymu, šeima savarankiškai vaiko auginti namuose negebėtų. Atvejo vadybos posėdyje, vykusiame (duomenys neskelbtini), užfiksuota, kad tėvai negeba pamaitinti dukters, pakeisti sauskelnių, paimti ant rankų, verkiančios nuraminti. Atvejo vadybos posėdyje, vykusiame (duomenys neskelbtini), su šeima dirbusios socialinės darbuotojos (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini) nurodė, kad tėvai įgijo teorinių žinių, kaip prižiūrėti dukterį, tačiau praktiškai jų pritaikyti negeba. Pastebėta, kad į artimą kontaktą tėvų (duomenys neskelbtini) neprisileidžia, verčia, pakalbinta neina pas tėvus; (duomenys neskelbtini) pagalbos šeimai centro psichologė (duomenys neskelbtini) pažymėjo, kad vaiko raida keičiasi kas kelis mėnesius, o tėvai nespėja žengti su vaiko raida. Atvejo vadybos posėdyje, vykusiame (duomenys neskelbtini), pastebėti teigiami pokyčiai – tėvas gebėjo vaiką nurengti ir aprenkti savarankiškai, pakeisti sauskelnes, apiprausti po dušu, tėvai žaidė su dukterimi, duktė užmigo tėvui ant rankų. Taigi, tiek iki ieškinio dėl (duomenys neskelbtini) atskyrimo nuo tėvų pateikimo teismui, tiek bylos nagrinėjimo metu vyko intensyvūs tėvų ir dukters susitikimai, ieškovams (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini) teiktos psichologo, socialinių darbuotojų paslaugos, intensyviai ugdomi ieškovų tėvystės, pinigų valdymo įgūdžiai, stiprinama ieškovų emocinė sveikata.
42. Atsžvelgdama į nurodytą teisinį reglamentavimą bei nustatytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismo išvada dėl to, kad Taryba diskriminavo ieškovus negalios pagrindu, padaryta neatsižvelgiant į Tarybos kompetenciją reglamentuojanti teisinį reguliavimą bei byloje nustatytas faktines aplinkybes. Minėta, esant objektyvioms aplinkybėms, kurios sąlygoja grėsmę vaiko saugumui, Taryba turi pareigą visų pirma užtikrinti vaiko saugumą. Nagrinėjamu atveju susiklosčius situacijai, kai ieškovai objektyviai negalėjo pasirūpinti dukterimi (užfiksuota, kad tėvai negebėjo dukters aprenkti, nurengti, pakeisti sauskelnių, pamaitinti, nuraminti verkiančios ir kt.), savivaldybei nesuteikus nuolatinės socialinės priežiūros ir pagalbos paslaugų ieškovų šeimai, Taryba turėjo pareigą spręsti vaiko paėmimo iš tėvų klausimą, o situacijai iš esmės nepasikeitus – ir vaiko atskyrimo nuo tėvų klausimą. Taigi Tarybos priimti sprendimai šie tiek su pačia negalia, kiek sveikatos nulemtais objektyviais tėvų patirtais sunkumais, užtikrinant ką tik gimusiam vaikui, kuris yra itin pažeidžiamas, gyvybiškai būtiną priežiūrą. Vien tai, kad sveikatos sutrikimas figūruoja institucijų sprendimuose, savaime nekelia klausimo pagal Konvencijos 14 straipsnį, problema kyla tuomet, kai šiuo sutrikimu (negalia) remiamasi kaip lemiamu elementu ar kaip vienu iš elementų, nors konkrečiomis bylos aplinkybėmis šis sutrikimas neturi įtakos tėvų gebėjimui rūpintis vaiku (žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. spalio 30 d. sprendimą *S. prieš Slovėniją*, Nr. 40938/16; 2020 m. vasario 18 d. sprendimą byloje *Cința prieš Rumuniją*, Nr. 3891/19).
43. Be kita ko, teisėjų kolegijos vertinimu, bendradarbiavimo pareiga negali būti aiškinama itin plačiai, kaip lemianti Tarybos pareigą užtikrinti socialinių paslaugų teikimą. Nagrinėjamu atveju Taryba organizavo tėvų susitikimus su vaiku, ugdė ieškovų tėvystės įgūdžius, rekomendavo socialinio darbuotojo, psichologo konsultacijas, (duomenys neskelbtini) kreipėsi tiek į savivaldybę, tiek į Neįgalųjų teisių draugiją, nurodyma, kad siekiama vaiko grąžinimo į biologinę šeimą, ir prašydama suteikti informaciją dėl nuolatinių socialinių paslaugų ieškovų šeimai teikimo. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks Tarybos veikimas iš esmės nepatvirtina apeliacinės instancijos teismo išvados, kad Taryba nepakankamai bendradarbiavo ir (ar) ieškovų šeimai nenurodė teikti kompleksinių socialinių paslaugų, taip diskriminuodama ieškovus negalios pagrindu. Tokių aplinkybių nenustatė ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atlikusi Tarybos veiksmų vertinimą (Vaiko teisių apsaugos kontrolierės (duomenys neskelbtini) pažyma).
44. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad vaiko atskyrimas nuo tėvų yra laikina tėvų valdžios apribojimo forma, išsauganti visas su tėvyste susijusias teises ir pareigas, todėl, nustačius vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą su globėja, tėvai nepraranda kitų tėvystės suteikiamų teisių ir pareigų, t. y. tėvams turi būti sudaromos sąlygos bendrauti su vaiku, kurti ryšį, kartu leisti laiką, o pasikeitus situacijai, išnykus objektyvioms kliūtims vaikui augti biologinėje šeimoje, – kreiptis į teismą dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

45. Teisėjų kolegija, apibendrindama išdėstytus argumentus, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo normas, reglamentuojančias Tarybos kompetenciją bei funkcijas, neatsižvelgė į byloje nustatytas faktines aplinkybes ir tokiu būdu pažeidė įrodymų vertinimo taisyklę, todėl nepagrįstai konstatavo, kad Taryba diskriminavo ieškovę (duomenys neskelbtini) bei (duomenys neskelbtini). Nustatyti pažeidimai sudaro pagrindą panaikinti skundžiamą apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galiojanti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo ieškinyis atmestas (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 359 straipsnio 1 dalies 3 punktą).
46. CPK 93 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Šiame straipsnyje išdėstytos taisyklės taikomos taip pat ir tam žyminiam mokesčiui, kurį šalys įmoka paduodamos apeliacinius ir kasacinius skundus (CPK 93 straipsnio 3 dalis). Jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą (CPK 93 straipsnio 5 dalis).
47. Apeliacinės instancijos teisme už ieškovams teiktą valstybės garantuojamą teisinę pagalbą patirta 330 Eur bylinėjimosi išlaidų, šių išlaidų atlyginimas priteisiamas valstybei iš (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės. Kasaciniame teisme ieškovai patyrė 2200 Eur bylinėjimosi išlaidų, šias apmokėjo Lietuvos negalios organizacijų forumas. Šios išlaidos neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo

19 d. įsakymu Nr. 1R-77 patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio nurodytų maksimalių advokato užmokesčio už teikiamą teisinę pagalbą dydžių, todėl jų atlyginimas priteisiamas Lietuvos negalios organizacijų forumui iš (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 29 d. sprendimą panaikinti ir Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 6 d. sprendimą palikti nepakeistą.

Priteisti valstybei iš atsakovės (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės (j. a. k. (duomenys neskelbtini)) 330 (tris šimtus trisdešimt) Eur valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, atlyginimo.

Priteisti Lietuvos negalios organizacijų forumui (j. a. k. 125703071) iš (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės (j. a. k. (duomenys neskelbtini)) 2200 (du tūkstančius du šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Goda Ambrasaitė-Balynienė

Donatas Šernas

Dalia Vasarienė